

Извънреден брифинг, 17 декември 2015 г.

Рискове и възможности от влошаване на отношенията между Русия и Турция в енергийната сфера

Предварителен анализ на рискове и възможности

Илиян Василев - Managing Partner
Innovative Energy Solutions Ltd.

Общ контекст

Тъй като кризата между Русия и Турция има характер на „черен лебед“ – извън конфликта в Сирия, беше трудно да се предскаже подобен срив в отношенията между партньори с устойчиво привилегировани отношения, последствията се оценяват трудно и нееднозначно. Много от рисковете могат да останат неидентифицирани, други надценени, трети подценени.

Въпреки, че е **малко вероятно санкциите на Русия да се разпространят и върху газовите доставки, няма никакво съмнение, че възприятията в турската страна за подобна възможност ще доведат до съзнателни и системни усилия за снижаване на зависимостта от доставките на руски природен газ до 30% в хоризонт до 2020 година**, което означава два пъти по-ниско равнище от сегашното. Тези решения на турското правителство ще имат значителни последствия върху регионалния пазар, който е под изключителната доминация на балансите на турския пазар –

Турция внася повече природен газ от всички страни на Югоизточна и Централна Европа взети заедно.

Природен газ

При хипотезата от 30% горна граница на зависимост от Русия и сегашните равнища на внос на руски газ в Турция – на годишна база 27 милиарда кубически метра /за 2014¹/ и с оглед на заявената перспектива до 2020 година обемите да нарастнат до 45-50 милиарда кубически метра, това би означавало устойчиви обеми на внос на руски газ в Турция под 20 милиарда долара. В резултат, **натовареността на сегашните трасета – Син поток и Трансбалканския газопровод - ще намалее. Заедно с това е вероятно да нараснат незаетите**

¹ Турция значително увеличи вноса на руски газ през последната четвърт на 2015 година. По данни на Укртрансгаз газовият поток към Турция е нараснал за последното тримесечие до 7,5 милиарда кубически метра, близо милиард над обема за същия период на 2014 година. Това обаче няма да бъде достатъчно да компенсира резкия спад през по-ранните периоди на 2015г.

Innovative Energy Solutions Ltd. 2015

капацитети на транзитните газопроводи през България.

Извод: България спешно трябва да освободи и маркетира за търговия свободните капацитети по всички транзитни газопроводи, включително интегрираните с националната преносна мрежа и реверсивните връзки.

При оценката на ситуацията около кризата в енергийните отношения между Русия и Турция трябва да се има пред вид, че и двете страни блъфират и преувеличават способностите си да negliжират степента на взаимозависимост, която са постигнали.

Президентът Ердоган, например, силно надценява способността си за краткосрочно заместване на обемите от руски газ, от която зависи турската икономика – веднъж с алтернативни доставки на природен газ от други източници, и втори път – с други заместващи източници на гориво.

Въпреки, че двата приемни газови терминала за втечен природен газ – **Marmara Ereğlisi** и **Aliaga** до Измир, имат свободни капацитети, дори максималното им натоварване не може да замести както количествата, така и конкретните регионални пазари в Турция, които могат да пострадат най-много в случаи на проблеми с доставките на руски природен газ. Достатъчно е да погледнем картата на газопреносната мрежа на Турция. Максималният проектен капацитет на двата терминала е 14 милиарда кубически метра, но само 3 милиарда кубически метра е капацитетът на съхранение. Това ограничава значително възможността за използване на максималните проектни възможности за прием на природен газ в равностойно и устойчиво подаване на природен газ към националната преносна мрежа.

Някои от алтернативите, които турското ръководство сега спряга в медийното пространство, са или средносрочни, или дългосрочни. Текущо наличните в близка перспектива са свръх-надценени, в контекста на възможна бърза реакция при прекъсване на доставките на руски природен газ, в случай на ескалация на конфликта извън контрол.

Сценарий – прекратяване на газовите доставки

Иран не е опция, въпреки, че през 2015 година страната увеличи с близо 7% добива на природен газ и се приближи плътно до отметката 110 милиарда кубически метра. Историята на иранските доставки, обаче, особено при сериозни студове през зимата е твърде неутешителна. Почти всяка зима Анкара е принудена да търси заместващи ги извънредни количества, отново от „Газпром“, който остава единственият сунинг производител на природен газ с доставка по газопровод за целия регион.

Наблюдателите посочват, че надеждността на Иран като доставчик на природен газ, особено по газопроводи /предвид географията и находищата на природен газ/ е под съмнение. Нито Азербайджан /Туркменистан/, нито Ирак, или доставки от Източното Средиземноморие, могат да бъдат разглеждани като алтернативи на „Газпром“ в случай на краткосрочна криза и прекъсване на доставките – поне в хоризонт до 2018 година.

Но дори и в хипотеза, при която Турция успее да намери спешна замяна на руските газови доставки – до изграждането на ТАНАП и съответните капацитети в отклоненията към големите регионални потребители, тя няма да има възможност да замести сегашните доставчици и маршрути, най-вече в критичната зона на

Innovative Energy Solutions Ltd. 2015

най-големия пазар – района на Мармара и Истанбул.

В допълнение, Турция не разполага със значителни възможности за газосъхранение, а нагнетеният в тръбите на преносната ѝ система природен газ /т.нар. лайнпак/ не е достатъчен – спрямо равнището на потребление, за да има ефект при криза отвъд 5-дневен срок при прекъсване на доставките. Това ще направи и самото балансиране на системата рисково до невъзможно.

Очакваният дефицит, при форсирана програма на Турция за намаляване на зависимостта от руски природен газ до 2020 година, надвишава **20 милиарда кубически метра годишно**. Турция е един от най-големите европейски пазари на природен газ и тези количества могат да бъдат удовлетворени от няколко посоки.

Най-близко като перспектива за заместване през газопровод е увеличение на доставките на природен газ от Азербайджан, включително от находището Шах Дениз-2. Не е изключено договореното съотношение на азерски газ за потребление в Турция – 6 милиарда кубически метра, и за транзит към Гърция – 10 милиарда, да се промени в полза на покупките на турска територия.

Екстремн сценарий – прекъсване на газовите доставки от Русия, макар и не изключен напълно – е малко вероятен. Трябва да има много по-сериозен спад и свръх-ескалация на напрежението, за да се стигне до положение, при което и двете страни просто пренебрегват всяко последствие и вървят към тотален конфликт. Този сценарий все пак се разглежда и в Москва, и в Анкара, защото **за руския президент поддържането на гореща външна криза е все по-**

безалтернативен изход от рязко влошената ситуация в руската икономика и прогнозируемия ръст в социалното недоволство.

Последствията за България

Възможно е рязко **ускоряване на работата по газовия интерконектор на Турция с България**, без обаче свръх-очакванията да са оправдани. Все пак този интерконектор няма незабавен ефект върху кризисния дневен ред в турската енергийна политика. Но **общата заинтересованост на турското ръководство от работещи алтернативи и антикризисни мерки, трябва да се използва.**

Ще нарасне и кооперативността на турската страна в реализацията на **проекти за реверсивна връзка и обратен поток през транзитния газопровод на българо-турската граница.**

Тъй като се очаква **капацитетите на транзитния газопровод да бъдат по-добре запълнени с неруски газ**, като в същото време се разшири търсенето на капацитети за доставки на природен газ към Турция, това число и добив в румънския офшор, е **наложително, във възможно най-къс период, да отворим за свободна търговия капацитетите на Трансбалканския газопровод за ползване и от трети страни, в това число и като повишим тарифите за пренос.** Те в момента са най-ниските в Европа.

Опасенията да не се загубят приходите по сегашните договори са несъстоятелни, особено при своевременна разработка на алтернативни ангажименти, включително и във връзка с маркет тестовете за новия интерконектор с Гърция.

В тази връзка и с оглед стеснените възможности за газосъхранение в Турция и

особено в европейската част, която е и най-големият консуматор на природен газ, е изключително подходящо за маркетинг и за допълнително развитие на всички съществуващи и допълнителни възможности за газосъхранение в Северна България, в това число и в изчерпаните находища във Варненския залив. Има достатъчно модели.

Новите реалности дават възможности и на Булгартрансгаз, и на Булгаргаз чрез новите ниши на турския пазар да разширят своето присъствие на регионалния пазар, като предлагат услугите и привличат външни партньорства.

Ускоряване на изграждането на турско-българския интерконектор би имало съществено значение за доставка на големи количества природен газ след 2020 година, когато се очаква Турция да привлече значителни газови потоци от района на Източното Средиземноморие, Ирак, Иран и Каспийския регион. Това е удобна база за максимално натоварване на преносните мощности на българската газопреносна система, както и за възобновяване на проекта Набуко в подходящ за пазарното търсене мащаб.

Конкуренция между интерконекторите Турция – България и Гърция-България

Трябва да се внимава с посланията, тъй като промотирането на турско-българския интерконектор като маршрут, по който ще се внася единият милиард азерски газ, може сериозно да влоши шансовете за привличане на купувачи на капацитет от предстоящия интерконектор с Гърция. Двата проекта имат елемент на вътрешна конкуренция, която може и трябва да бъде избягната.

В дългосрочен порядък турско-българският интерконектор може действително да бъде основа на транзитен маршрут за пренос на значителни количества природен газ, преминаващи през Турция, а интерконекторът с Гърция да се съсредоточи върху връзката на България и региона с глобалния пазар на ВПГ чрез плаващия терминал в Александруполис. В тази връзка е уместно или акционерите в Консорциума ICGB, или Булгартрансгаз да участва като акционер в терминала, или да ангажира капацитети.

Препоръка: Да се направи сравнителен риск и разходи-ползи анализ между трите паралелни опции за пренос на газ от Турция – реверсивна връзка по сега съществуващия газопровод, новия интерконектор с Турция и интерконектора с Гърция.

Този анализ може да продължи с изследване на допълнителните възможности и рисковете за привличане на външни инвестиции за региона, в следствие на кризата в отношенията между Русия и Турция.

Отражение върху електроенергетиката

Тъй като повече от 50% от вноския газ в Турция се използва за генерация на електроенергия, както и във връзка с преустановяването на строителството на АЕЦ „Аккую“ – това са 4800 МВт инсталирана мощност, което в активна фаза трябваше да започне през 2016 година и да завърши в периода 2020-2022 година, пред България се откриват изключителни възможности.

Не трябва да се изключва възможността да се възобнови строителството на АЕЦ „Аккую“, но тъй като ядрените централи са

Innovative Energy Solutions Ltd. 2015

силно инерционни и изискват високо доверие между партниращите си страни и предполагат управление на стратегическите зависимости, които възникват с изграждането им – то **неизбежно ще има забавяне, което ще компрометира крайните срокове /особено ако закъснението продължи повече от една година/. При всички случаи, както и при газовите потоци, Турция на всяка цена ще търси решения извън зависимостта си от руски ядрени технологии и покриване на евентуален дефицит на електроенергия.**

Със сигурност ще се активира изграждането на втората ядрена площадка в Турция. Избор на друг стратегически инвеститор за АЕЦ „Аккую“ е практически невъзможен в следващите три години. Не на последно място, заради юридически препятствия, и двете страни **избягват да се ангажират с действия, които могат да бъдат използвани в арбитражни производства.** На този етап, освен по взаимно споразумение, не се очертава решение, коя от двете страни ще поеме отговорност за забавяне на проекта и неспазване на първоначалния срок за пускане му.

Следствията /само някои най-очевидните/, тъй като анализът трябва да продължи в по-общ план и относно влиянието върху борсите, цените и обемите на търговия с електроенергия в региона:

✓ **Румъния** ще ускори работата по изграждането на морския интерконектор с Турция.

✓ **Ще се засили** вносът на електроенергия в Турция в средносрочен хоризонт.

✓ **Турция** ще търси относително устойчиви и дългосрочни решения, които покриват системни рискове в продължение на по-дълъг период или поне достатъчно

дълъг за пренастройка на системата в условията на отсъстваща ядрена площадка в Акую и пренасочване на вноса на природен газ извън руската дестинация.

Ние можем да предложим, именно, дългосрочни договори за изкупуване на електроенергия, включително и свързване на българската с турската енергийна борса.

Дългосрочните договори – за 10 години, дори и когато са реперирани към борсови и най-вече спот цени, могат да вкарат допълнителен елемент на прогнозируемост и устойчивост на приходите на нашите централи. Тази хипотеза може рязко да подобри перспективата на българските енергийни компании, в това число и на НЕК.

Трябва смяна на подхода – просто с двустранни договори няма да накараме турските власти и търговци да предпочетат да работят с нас, вместо да развият собствени мощности или да внасят от Румъния. И тук **ключът е дългосрочни договори срещу лизинг на генериращи мощности и производните от лизинга „котви на интерес“.**

Има разбира се и други технически въпроси, които трябва да се преодолеят във връзка с бъдещата устойчива и ефективна свързаност на двете системи.

Това е предварителен бриф, достъпен за по-широка публика, по пълния вариант на доклада – прогрес рипортите - са достъпни само за клиенти. ИЕС ЕООД Извършва анализи и оценки за риск и развитие на ситуации във връзка с реализация на проекти и мониторинг за политическа и бизнес среда.